

Dopady psychické a fyzické zátěže při výkonu vojenského povolání

Marek Bujnošek

Bakalářská práce
2010

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií
Ústav pedagogických věd
akademický rok: 2009/2010

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Marek BUJNOŠEK**
Studijní program: **B 7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Dopady fyzické a psychické zátěže při výkonu vojenského povolání**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Studium spisových dokumentů z praxe.

Vymezení pojmů a teoretické části.

Příprava metodiky výzkumné části, zpracování projektu výzkumu, stanovení výzkumného problému.

Realizace kvantitativního výzkumu, sběr dat na podkladě připraveného dotazníku. Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich prezentace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

CARTER, R. Armáda. Praha: BB/art, 2002. ISBN 80-7257-605-4.

DZIAKOVÁ, O. Vojenská psychologie. Praha: Triton, 2009. ISBN 978-80-7387-156-7.

MAREK, V. Souboj vůle. Praha: Naše vojsko, 2009. ISBN 978-80-206-0996-0.

FRIEDEL, J. Jak úspěšně zvládnout tlak a stres v práci. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1517-1.

KADLČÍK, M. Osobnost v zátěži. Praha: Institut pro místní správu, 2004. ISBN 80-239-3039-7.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Jarmila Štastná

Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce:

18. ledna 2010

Termín odevzdání bakalářské práce:

7. května 2010

Ve Zlíně dne 18. ledna 2010

prof. PhDr. Vlastimil Švec, CSc.
děkan

Mgr. Soňa Vávrová, Ph.D.
vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

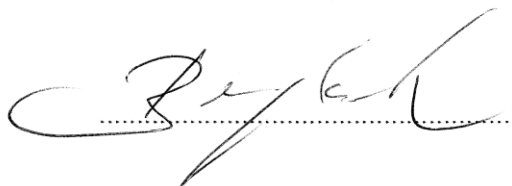
Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 25.4.2010

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) *Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.*

(3) *Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:*

(3) *Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).*

3) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:*

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.*

3). *Odpirá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédá k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

Bakalářská práce se zabývá problematikou dopadu psychické a fyzické zátěže při výkonu vojenského povolání. V teoretické části je popsán vliv fyzické a psychické zátěže na osobnost vojáka a kvalitu jeho rodinných vztahů.

Praktická část představuje zpracování dotazníkového šetření. Hlavním cílem je zjistit, do jaké míry účast na vojenské misi ovlivňuje život vojáka z povolání a co ho motivuje k účasti na ni.

Klíčová slova: voják z povolání, rodinné a partnerské vztahy, psychotraumata, vojenská mise.

ABSTRACT

The bachelor thesis deals with the impact of mental and physical stress on the military profession. The theoretical part describes the influence of physical and psychological burden on the soldier's personality and the quality of family relationships.

The empirical part presents the survey process. The main objective is to determine the extent to which deployment affects the lives of soldiers and what motivates them to participate in it.

Keywords: professional soldier, family relationships and partnership, psychological trauma, deployment.

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval vedoucí mé bakalářské práce Mgr. Jarmile Šťastné; psycholožce osobního štábu 42. mechanizovaného praporu 4. brigády rychlého nasazení Velitelství společných sil Armády ČR nadporučici Mgr. Marianě Tikalové; mladšímu pracovníkovi 42. mechanizovaného praporu 4. brigády rychlého nasazení Armády ČR rotnému Stanislavu Burešovi; Miroslavu Bujnoškovi; studentce Janě Jurčíkové a Petře Hrabalové za jejich cenné rady a připomínky.

Motto

„Ať zhynu, jestli ustoupím!“

Pokřik středověkých rytířů

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	10
I TEORETICKÁ ČÁST	11
1 VSTUP DO VOJENSKÉ PROBLEMATIKY	12
2 HISTORIE VOJENSKÉ PSYCHOLOGIE V ČR	14
3 PROFESIOGRAM VOJÁKA	17
3.1 BUREŠOVO SCHÉMA POSTUPU PŘI ANALÝZE PROFESE	17
3.2 ADJUSTACE VOJÁKŮ DO PODMÍNEK ARMÁDY	19
4 PSYCHOTRAUMATA VOJÁKŮ	21
4.1 PREVENCE PSYCHOTRAUMAT.....	21
4.2 ZVLÁDÁNÍ A HODNOCENÍ FYZICKÉ PRACOVNÍ ZÁTĚŽE	21
4.3 VLIV BOJOVÉ ČINNOSTI NA PSYCHIKU VOJÁKA	22
4.4 PSYCHICKÉ STAVY VE VOJENSKÉ ČINNOSTI	23
4.5 ZÁSADY REGULACE PSYCHICKÝCH STAVŮ V BOJOVÉ ČINNOSTI.....	24
4.6 KONTROLA BOJOVÉHO STRESU.....	24
4.7 KRIZOVÁ A POSTTRAUMATICKÁ INTERVENCE.....	25
4.7.1 Posttraumatická stresová porucha	25
4.7.2 Bojové neuropsychiatrické třídění	26
4.7.3 Deprese, sebevraždy a sdělování tragických událostí.....	27
5 PSYCHOLOGIE ZAHRANIČNÍCH MISÍ	28
5.1 MOTIVAČNÍ FAKTORY OPĚTOVNÉHO VÝJEZDU DO MÍROVÉ MISE	28
5.2 CHARAKTERISTICKÉ RYSY JEDNOTLIVÝCH FÁZÍ MISE.....	28
5.3 SOCIÁLNĚ PSYCHOLOGICKÉ ASPEKTY NÁVRATU VOJÁKA Z MISE	29
5.4 ETAPY PSYCHOLOGICKÉ PŘÍPRAVY A PSYCHOSOCIÁLNÍ PODPORY	30
5.5 PROBLEMATIKA VOJENSKÝCH MANŽELSTVÍ A RODIN VOJÁKŮ	31
5.6 MOTIVACE A POSTOJE VOJÁKA K PRÁCI V MISI.....	31
5.7 VOJENSKÁ JEDNOTKA V MISI	32
II PRAKTICKÁ ČÁST	33
6 ÚVOD K PRAKTICKÉ ČÁSTI	34

6.1	CÍL VÝZKUMU	34
6.2	VÝZKUMNÉ OTÁZKY	34
6.3	PROMĚNNÉ	34
6.4	VÝZKUMNÝ VZOREK	34
6.5	METODA VÝZKUMU.....	35
6.6	ORGANIZACE VÝZKUMU.....	35
6.7	ZPŮSOB ZPRACOVÁNÍ DAT.....	35
7	VYHODNOCENÍ VÝSLEDKŮ VÝZKUMU	36
7.1	FAKTOGRAFICKÁ DATA	36
7.2	SHRnutí VÝSLEDKŮ ŠETŘENÍ.....	43
	ZÁVĚR	46
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	47
	SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	49
	SEZNAM GRAFŮ.....	50
	SEZNAM TABULEK	51
	SEZNAM PŘÍLOH	52

ÚVOD

Při výběru tématu pro zpracování bakalářské práce sehrálo hlavní roli pracovní zařazení mých rodinných příslušníků v resortu Ministerstva obrany a Ministerstva vnitra. Z důvodu nedávné účasti v zahraniční misi jednoho z nich, jsem si vybral téma Dopady psychické a fyzické zátěže při výkonu vojenského povolání, neboť na mne účast přímo působila odloučením rodinných příslušníků z důvodu výkonu svého povolání. Předmětem práce je osobnost vojáka z povolání z hlediska působení psychických a fyzických zátěží, kterou jsou v kontextu s osobními a rodinnými vztahy vojáka.

První kapitola přibližuje vojenskou terminologii a hlavními odborné pojmy, objevující se v bakalářské práci.

V další kapitole se zaměřuji na základy historie z oblasti vojenské psychologie na území České republiky a to od jejího založení až po současnost. Historie vojenské psychologie nás seznamuje s prací vojenských psychologů, s metodami, které používali a s vývojem těchto metod v závislosti na době, ve které působili. Vojenská psychologie je aktivní složkou působící v této oblasti, neboť přímo působí již při výběru jedinců pro toto povolání a následně sbírá, analyzuje a sestavuje informace důležité pro napomáhání psychicky a fyzicky zatíženým vojákům při překonávání složitých životních situací s tím spojených.

Další kapitola je zaměřena na osobnostní rysy, sloužící jako podklad pro sestavení profesiogramu vojáka z povolání, který je souborem základních vlastností a dovedností jedince, ucházejícího se o povolání v resortu Ministerstva obrany. Zvládání určitých zátěžových situací je individuální.

Čtvrtá kapitola popisuje narušení profesiogramu vojáka z povolání, ke kterému může docházet a to především při účasti na zahraničních misích, kde je tlak na jedince v krátkém časovém intervalu nejintenzivnější. V této kapitole se v neposlední řadě věnuji rozboru a prevenci psychotraumat, rozdělených dle jejich závažnosti.

Po získání základní informací jsem zpracoval kapitolu pátou, věnující se charakteristice zahraničních misí. Na zahraniční misi a bezprostředně po ní lze v krátkém časovém rozmezí pozorovat osobnostní změny vojáka z povolání.

Tématem zahraniční mise a jejich dopadem na osobnost jsem se inspiroval při zpracování praktické části bakalářské práce.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 VSTUP DO VOJENSKÉ PROBLEMATIKY

Tato kapitola je obecným vstupem do zkoumané problematiky. Definuje základní pojmy této bakalářské práce.

Za základní pojem považuji Armádu ČR, protože celá práce je z oblasti armády. Je potřeba tento pojem vysvětlit, aby bylo zcela jasné, co je Armáda ČR, jaké má funkce a pravomoci.

„Armáda ČR je hlavní složkou ozbrojených sil České republiky, které dále tvoří Vojenská kancelář prezidenta republiky. Vrchním velitelem ozbrojených sil je prezident Václav Klaus. Hlavním posláním ozbrojených sil je vždy co nejefektivnější a nejbezpečnější obrana území České republiky. Armáda je zapojena do integrované vojenské struktury NATO.“ (Ministerstvo obrany ČR, [on line]).

V bakalářské práci jsou předmětem mého zkoumání vojáci z povolání. Proto potřeba tento pojem charakterizovat, kdo může být vojákem, jaké má pravomoci a povinnosti.

„Voják z povolání je profesionální příslušník armády. Postupem času dosahuje určitých vojenských hodností, které jsou omezeny jeho zařazením do určité kategorie především podle absolvovaného vzdělání. Pracovními činnostmi jsou (různě podle příslušné vojenské odbornosti) nejčastěji - obsluha a údržba bojových vozidel, zbraňových systémů, různých speciálních a zabezpečovacích systémů a zařízení, příp. další vojenské techniky - velení osádkám a obsluhám bojových vozidel, zbraňových systémů a jiné techniky - materiálně technické zabezpečování provozu příslušné vojenské jednotky - velení speciálně vytvořeným jednotkám (stráže, dozorčí služby apod.) - provádění individuální dozorčí služby - řízení a zajišťování provozu různých pracovišť (sklady zbraní, munice, pohonných hmot, výstrojní sklady, sklady potravin, chemické sklady, spojovací systémy, dílny, autoparky, cvičiště, střelnice apod. včetně případného hospodaření s příslušným materiálem (střelivo, pohonné hmoty, výstroj, potraviny) - zajišťování provozuschopnosti a technické způsobilosti určité techniky - administrativně správní činnosti.“ (Průvodce světem povolání, [on line]).

O vojácích se v současnosti hovoří ve spojení se zahraničními mise. V teoretické části bude tento pojem často zmiňován. A to zejména v souvislosti s tím, jak mise působí na osobnost vojáka a nejen na něho. Co si tedy pod tímto pojmem představit.

„Zahraniční mise je činnost vojenských jednotek na území cizího státu, za účelem humanitární, mírové pomoci nebo bojové akce, většinou pod záštitou OSN, NATO a EU.“

Mise se dělí zpravidla dle účelu a doby. Současná doba konání zahraničních misí, je 6 – 8 měsíců. V případě zahraniční mise jednotlivce za účelem zpravodajské a pozorovatelské činnosti je doba této mise minimálně jeden rok. Voják z povolání, který se vrátí ze zahraniční mise, nese označení Veterán.“ (Areport, 2009, s. 15).

Další pojem, který v práci bude zmiňován, je psychotrauma. Vojenské povolání je plné zátěžových situací a negativních prožitků.

„Psychotraumata je souhrnný název pro všechny typy negativních, stresujících prožitků, jež souvisejí se smyslovým vnímáním (zrakem, čichem, sluchem hmatem) mrtvých či zraněných lidských těl, dále obavou o zdraví a život svůj nebo svých kolegů, přátel a blízkých a konečně situací, jež výrazně ovlivňují život vojáka.“ (Dziaková, 2009, s. 115)

V následující kapitole bude popsána historie vojenské psychologie, jak se postupně vyvíjela společně s časem, a také její význam v armádě.

2 HISTORIE VOJENSKÉ PSYCHOLOGIE V ČR

Při pohledu do historie vojenské psychologie, byla prvním významným momentem doba předmnichovské armády (polovina 30. let 20. století), kdy začínaly být intenzivně řešeny problémy Komise pro psychologický a psychotechnický výzkum. Později je tato komise reorganizována na Oddělení vojenské psychologie Vojenského institutu pro vědy. Toto oddělení bylo rozděleno podle Dziakové (2009) do dvou sekcí:

1. Psychologická sekce: tato sekce se zabývala především vojenskou psychologií s důrazem na organizování psychologického vzdělávání.
2. Psychotechnická sekce: pracovala na selekci poddůstojníků a důstojníků při psychotechnických vyšetřeních individuálních fyzických a psychických předpokladů a schopností. Psychodiagnostické vyšetření se stalo vstupním vyšetřením. Dále se tato sekce zabírala otázkou racionalizace výcvikových metod pro zvýšení efektivity při vstupním psychologickém vyšetření branců. Toto korespondovalo s úrovní technologického rozvoje armády, ale i s politikou, ekonomikou tehdejší doby.

V pozdější době dochází k podpoře Československých ozbrojených sil. V Československu na konci 60. let, byla psychologická oddělení ustanovena při vojenských vysokých školách a akademiích. K největšímu rozvoji došlo roku 1968, kdy šlo o snahu vytvořit sociální a humanitární podporu nezávislou na komunismu. Zde byl kladen důraz na psychickou odolnost člověka, schopnost bojovat v extrémních podmínkách. Dělo se tak ve spolupráci s vojenským servisem, nezbytností studovat, analyzovat a přizpůsobovat na psychologické aspekty života vojáků, jak v mírových tak i válečných podmínkách. V 60. letech 20. století byly řídicí složkou vojenské nemocnice. Počet vojenských psychologů se zvýšil, a tím došlo k prověření praktické užitečnosti vojenské psychologie (Čechová, 2007).

Podle Dziakové (2009) bylo roku 1964 založeno v Ústřední vojenské nemocnici v Praze psychologické výběrové centrum a centrum pro testování fyzických předpokladů. Tato centra plnila funkci selektivní a třídění vojenského personálu do pozemních sil. Dále byla základem pro interdisciplinární výzkumný tým, jež se soustředil na tvorbu profesiogramů, výběr branců, třídění zájemců o studium na vojenských školách. Vzniká Komise pro vojenskou psychologii pro řešení koncepční integrace a profesionálního usilování v psychologických aktivitách. Komise byla tvořena nejen vojenskými psychology, ale

i psychology z civilních psychologických center. Vojenské nemocnice byly moderně vybaveny i pro práci v poli. Po skončení sovětské invaze došlo k ukončení. Vojenská a politická akademie v Praze byla zrušena. Zastavuje se i specializované studium vojenských psychologů. Rok 1989 je spojen s tlakem a vytvořením systémových pozic pro právní a psychologickou pomoc. Vojenští psychologové se zaměřují na prevenci nežádoucích jevů (šikany, psychického selhávání) a na oblast každodenní rutiny (příprava boje na jednotlivých stupních velení a výkonné složky). V této době nebyl dostatek specialistů pro takovýto psychologický servis a ani velitele nevěděli co od psychologů žádat. Od roku 1990 byl výkon vojenského psychologa expertního charakteru, prediktivně zaměřeného na preventivní a poradenskou činnost ke zvýšení efektivity zvládnutí aktivit a optimalizace systému pro výkon vojenských činností pro kultivaci, humanizaci podmínek pro život a harmonizaci vztahů v jednotkách a štábech. Psychologické poradenství bylo pro vojáky nápomocné v řešení soukromých i pracovních problémů.

Jak uvádí Čechová (2007), Vojenská psychologie v ČR od roku 1991 až 1996 zažívá vlnu vzestupu pod vedením PhDr. Augustina Pixi, zástupce náčelníka personálního odboru GŠ AČR, jenž pracoval na projektu „Sociálního řízení“ a tzv. humanizaci armády. Pixa podpořil zavedení pojmu „vojsková psychologie“. V roce 1992 pracovalo v oblasti Psychologické služby AČR 70 vojskových psychologů. Od této doby bylo již pravidlem působení vojskového psychologa u vojenských jednotek vyslaných do zahraničních misí. Roku 1997 vznikla nová Humanitní služba AČR a Duchovní služba AČR. V červenci 2001 proběhl velký nábor absolventů do Psychologické služby AČR, jak na místa občanských zaměstnanců, tak na místa vojáků z povolání. V průběhu dvou let se naplnila všechna místa útvarových psychologů. Psychologická služba byla ovlivňována hlavní psycholožkou Velitelství Společných Sil, Mgr. Vladimírou Odehnalovou, dále i Mgr. Bohuslavem Jägerem, Mgr. Miroslavem Strašákem, Mgr. Ladislavem Lávičkou a dalšími. Velkým přínosem bylo vytvoření dvou projektů Otevřené Linky Armády a Zpětnovazebního Informačního Systému. Tyto systémy sloužily pro oboustrannou komunikaci mezi armádou a armádními příslušníky v oblasti problémů sociálního, psychologického a právního charakteru. V reformním období roku 2003 tyto projekty dále neprošly. V lednu roku 2004 zaniká velká část systematizovaných míst vojenských psychologů. V této souvislosti zaniká například i mnoho vojenských útvarů. V roce 2005 je do funkce hlavního psychologa MO jmenován Mgr. Bohuslav Jäger. Jeho cílem byly strukturální změny Psychologické služby

AČR. Jsou vytvořeny nejrůznější kurzy, například kurz Krizové intervence. Průběhem roku 2008 už struktura AČR odpovídala potřebným reformám armády.

Vojenská psychologie prošla postupem času řadou proměn. A to jak z hlediska strukturálního a organizačního, až po současný stav, který shledávám za ideální. Ideální, protože je kladen důraz na vzdělávání psychologů, tvorbu projektů, kurzů a mnoho jiných aktivit. Díky vojenské psychologii jsou vojáci připravováni na nejrůznější překážky, které by je mohly potkat v průběhu jejich služby, ať už na území ČR, nebo na území cizího státu v rámci služby na misi. Z tohoto vychází profesiogram, který je nedílnou součástí vojáka z povolání.

3 PROFESIOGRAM VOJÁKA

Úkoly a využití profesiografie je jako takové v současné armádě doposud málo známé. O zavedení bylo ovšem usilováno již v průběhu 20. století vojenskými psychology. Profesiogram vojáka slouží jako názorná ilustrace k sestavení a využití vojáka v práci. Jak uvádí Dziaková (2009), profesiogramy jsou zjednodušeně děleny do tří druhů:

1. Profesiogramy, které jsou určeny pouze pro profesionální informaci.
2. Profesiogramy, jež jsou určeny pro profesionální poradenství a pro rozmisťování pracovníků do různých profesí.
3. Profesiogramy, které jsou především určeny hlavně pro racionalizační zásahy uvnitř profese, z hlediska úpravy pracovního prostředí, výcviku a výběru pracovníků pro určitou profesi.

Profesiogram je nedílnou součástí vojáka a každý voják jej musí splňovat.

3.1 Burešovo schéma postupu při analýze profese

Burešovo schéma postupu při analýze profese podle (Dziaková, 2009, s. 79-80):

„Popis:

1. *Celková charakteristika profese*
2. *Členění profese:*
 - a) *úkoly a podúkoly,*
 - b) *profesionální činnosti a jejich části.*
3. *Proud profesionálních aktivit:*
 - a) *návaznosti a interakce profesionálních činností a jejich částí.*
 - b) *Popis průběhu směny nebo jejího uceleného opakovaného cyklu.*

Kritéria úspěchu v profesi, profesionálních činnostech a jejich částech, úkolech a podúkolech a jejich vzájemné vztahy

Vyhodnocování profese a jejich činnostních elementů

1. *Inventář činnostních elementů, které jsou z hlediska úspěchu uzlová.*
2. *Stanovení optimální metody uzlových elementů.*
3. *Psychologická analýza atypického průběhu činnosti a mimořádných událostí v pracovní činnosti.*
4. *Mikroanalýza normálního průběhu činnostních elementů z hlediska zvolené metody nápravy:*
 - a) *na úkony a pohyby,*
 - b) *na komponenty a pohyby,*
 - c) *na individuálně odlišné pracovní způsoby.*

Předpoklady úspěchů: vysuzování a ověřování hypotéz

1. *Techno-fyzikální.*
2. *Organizační.*
3. *Kvalifikační (dovednosti a znalosti).*
4. *Fyziologicko-anatomické.*
5. *Psychologické:*
 - a) *vztahové – k práci, ke kolektivu,*
 - b) *prožitkové,*
 - c) *procesy a funkce,*
 - d) *stavy a jejich variabilita,*
 - e) *vlastnosti – schopnosti, temperament a charakter.*

Návrhy na řešení

1. *Úprava pracovního prostředí.*
2. *Organizace výroby.*
3. *Organizace řízení.*
4. *Úprava řídicích činností.*
5. *Výcvik a výuka.*
6. *Výběr a rozmisťování pracovníků.*
7. *Poradenská péče o pracovníky.*“

Toto schéma vychází z kritického rozboru literárních parametrů a pokusů o analýzu profese ve výrobě a dopravě. Jedná se o profesigram kladoucí důraz na psychické vlastnosti bez popisu činnosti (Dziaková, 2009).

Burešovo schéma postupu při analýze profese jsem zmínil z důvodu, že se takto analyzují specifické profese, ke kterým voják z povolání patří.

3.2 Adjustace vojáků do podmínek armády

Nástup do armády je pro mladé vojáky velkým psychickým zlomem. Voják se náhle ocitá v prostředí, které na něj klade náročné požadavky a toto mění jeho dosavadní styl života.

Jak uvádí Dziaková (2009), na vojáka působí:

- kasárenské ubytování,
- přísně stanovený režim práce,
- bezpodmínečné plnění požadavků vojenských řádů,
- zvláštnosti osobních vztahů,
- přerušení dosavadních sociálních svazků (odloučení).

Odloučení je u většiny jedinců nejvíce působící, zvláště když je voják odvolán na několik měsíců k stovkám kilometrů vzdálené vojenské posádce. Toto vyvolává nejrůznější negativní psychické stavy. Počátek adjustace vojáka má počátek v době již před nástupem do aktivní vojenské služby nebo před odjezdem na misi. Na začátku dochází k emocionálnímu a myšlenkovému vyrovnávání se s vojenskou službou. Nástup do služebního poměru prochází podle Dziakové (2009) několika fázemi:

1. Fáze všeobecné orientace: od nástupu do podmínek vojenského života a činnosti, končí rámcovým přivyknutím a vyrovnáním se základním problémům nového prostředí.
2. Fáze uvědomělé orientace: nastává až s vypořádáním základních prvků vojenského života. U nováčků dochází k psychickému uvolnění, snížení napětí. Voják si vědomě uvědomuje své životní prostředí a podmínky činnosti. Prohlubuje se jejich sebevědomí, aktivita a tvořivost. To vede k zodpovědnému výkonu. Rámcového vpravení dosahují cca po čtyřech měsících.
3. Fáze vpravení do nového systému: tato fáze je spojena s čínorodostí a aktivitou vojáka. Je vyznačena dosažením optimálního stavu adjustovanosti, a tudíž vytvoření předpokladů pro úspěšnou produktivní činnost v náročných podmínkách.

Maladjustovaný voják se projevuje výraznou emocionální nestabilitou, psychickou nevyrovnaností (Timko, 1986).

Profesiogram je velmi důležitou vypovídající charakteristikou vojáka. Je utvářen v období nástupu a adjustace vojáka do armády. Zejména se utváří při výcviku, kde se učí, jak odolávat psychickému a fyzickému napětí. S tím souvisí také vliv kasárenského prostředí a zvláštnosti osobních vztahů. Aby byl voják považován za plnohodnotného, musí projít procesem adjustace do podmínek armády. Není-li v jeho silách projít tímto procesem, je označen za maladjustovaného vojáka, který je psychicky nevyrovnaný a nevhodný pro výkon tohoto povolání. Z toho důvodu, se v následující kapitole zaměřuji na psychotraumata, jejich zvládnutí a důsledky těchto psychotraumat.

4 PSYCHOTRAUMATA VOJÁKŮ

Príslušníci AČR patří mezi nejvíce ohroženou skupinu lidí, kterým hrozí vznik psychického zranění. Důvodem je, že se mnohem častěji dostanou do kontaktu s traumatizujícími stresory, jež jsou přímo spojeny s náplní jejich práce (Dziaková, 2009).

U profese vojáka z povolání, je mnohem větší pravděpodobnost vzniku psychického onemocnění nebo zranění, než u jiných profesí.

4.1 Prevence psychotraumat

Prevence spočívá v rukou vojenských psychologů, aby teoreticky připravili a prakticky zajistili pro vojáky nadstandardní psychologickou přípravu na snížení prahu psychické zranitelnosti. Cílem prevence psychotraumat u vojáků AČR je zabránit nebo zamezit rozvoji negativních následků, které mohou nastat plněním jejich povinností. Nejčastějšími podněty psychotraumat, na které se vojenští psychologové zaměřují, jsou podle Dziakové (2009):

1. Kontakt s mrtvými.
2. Obava o vlastní život, zdraví a zdraví, život kolegů.
3. Ze ztráty blízké osoby.

Jak píše Dziaková (2009), realizace prevence je prováděna v několika fázích. V první fázi jsou vojákům předloženy obrázky mrtvých nebo zohavených těl. V další fázi jsou vojákům promítnuty videonahrávky, zachycující zásahy při dopravních neštěstích nebo válečných akcích. Nakonec se vojáci účastní pitvy, kde mrtvého nejen vidí, ale i cítí.

Na prevenci psychotraumat je kladen velký důraz. Hlavním úkolem je zamezení vzniku, rozvoji a následkům psychotraumat. Prevence probíhá ve fázích, které se stupňují.

4.2 Zvládání a hodnocení fyzické pracovní zátěže

U každého člověka probíhají životní pochody, které jsou v rytmech. Nikdo není schopen stále pracovat, aniž by si odpočinul, nabral novou energii a odpočinul svalovému a duševnímu napětí. Pro úspěšné zvládání práce ve směnách, je důležité přizpůsobit se spánkovému rytmu, zvládnout důsledky ovlivňující život v rodině nebo skupinách a celkově upravit denní, týdenní, měsíční rytmus (Friedel, 2006).

„Nejoptimálnější pracovní výkonnost je v době mezi 7. a 9. hodinou ranní a okolo 18. hodiny večerní. Výkonnostní krize se dostavuje cca od 14. do 15. hodiny odpolední a mezi 2. a 4. hodinou ranní.“ (Dziaková, 2009, s. 160)

Hodnocení psychické pracovní zátěže se v České republice uplatňuje pomocí systému tzv. kategorizací pracovišť, které vyhlásilo Ministerstvo zdravotnictví roku 1981 a v novele z roku 1987. Hodnotí se 18 specifických faktorů, například hluk, chemické látky, biologická rizika. Současně je hodnoceno 6 faktorů nesespecifických faktorů a to jsou osvětlení, mikroklimatické podmínky, neuropsychická zátěž, zátěž fyzická dynamická, fyzická polohová a dynamicko-statická. Za pomoci těchto faktorů jsou pracoviště rozdělována do čtyř kategorií. Pro hodnocení psychické pracovní zátěže je používán desetipoložkový „Dotazník hodnocení psychické pracovní zátěže“ (Čechová, 2007).

Aby jedinec mohl s plným nasazením vykonávat své povolání, musí umět odpočívat a vytvořit si k odpočinku určité podmínky.

4.3 Vliv bojové činnosti na psychiku vojáka

Vojáci jsou velmi často vystavováni stresujícím situacím, kterým odolávají. Ovšem odolávají do chvíle, dokud je jejich tělo schopno snášet tyto stresující a mnohdy i traumatizující situace. To, kolika stresujícím situacím jsou schopni vojáci odolat, závisí na jejich psychologické přípravě, prevenci, redukci účinku strachu, úzkosti. Jak uvádí Dziaková (2009), vliv bojové činnosti se na psychice vojáka projevuje zejména v těchto oblastech:

1. Psychické a fyzické vypětí - způsobuje psychickou vyčerpanost, skleslost, apatii, sníženou schopnost soustředit se, pokles aktivity, senzomotorické koordinace, snížení sebekontroly.
2. Pocit bezprostředního ohrožení života - projevuje se prudkou reflexivní agresí v situacích ohrožení, útekem do bezpečí, strnulost a neschopnost reakce.
3. Projevy strachu - strach se projevuje tím, že způsobuje silné orgánové projevy, žaludeční nevolnost, bušení srdce, strnulost.
4. Vznik paniky - následkem je neúspěch v boji, časté a silné emocionální zážitky, špatná organizace.

5. Narušení sociálních vztahů ve vojenských jednotkách – dochází ke snížení bojeschopnosti, podlomení vojenské morálky, útěk jednotky z bojiště, šikana.

6. Stres.

Nezvládnuté zátěžové situace se při delším trvání podepisují formou psychických a fyzických onemocnění. Naopak zvládnuté zátěžové situace přispívají k sebepoznání, poznání vlastních možností a k upevnění charakteru. Pozitivní vliv má taková zátěžová situace, která je prožitá a voják má čas k relaxování a obnovení duševní rovnováhy (Dziaková, 2009).

Psychika vojáka je při bojové akci pod velkým tlakem. Voják se musí umět co nejrychleji rozhodovat, a nesmí o svém rozhodnutí pochybovat. Umět se včas rozhodnout mnohdy závisí na tom, zda voják zůstane naživu.

4.4 Psychické stavy ve vojenské činnosti

Psychické stavy u vojáků vznikají díky několika činitelům. Těmito činiteli jsou konkrétní sociální podmínky vojenské služby, vojenský režim, organizovanost, kázeň, vztahy v jednotce a stupeň uspokojování potřeb. I když na všechny vojáky působí naprosto stejné podmínky, tak psychické stavy se zpravidla liší. Toto je podmíněno životními zkušenostmi, osobnostními zvláštnostmi, zdravotním stavem a do jaké míry je voják adjustovaný. Je taky potřeba brát v úvahu rozdíl mezi mírovým životem vojsk a bojovou činností. Bojová činnost je plná těžkostí, extrémních situací, nebezpečím života a hlavně vypětím fyzických a psychických sil, které vedou ke vzniku psychických stavů. Jedním z těchto stavů je vzrušení, které se projevuje neklidem, napětím, obavami a úzkostí. Dalšími stavy jsou bezradnost v zdánlivě jednoduchých situacích, emoce vzrušeného očekávání, únava tělesná i duševní, které vedou k chybnému jednání, poklesu výkonnosti a ke zhoršení myšlenkových operací (Dziaková, 2009).

Při výkonu vojenského povolání voják překonává velké množství psychických stavů, než je tomu u jiných zaměstnání. Musí se přizpůsobit například podmínkám a situacím, které mnohdy ohrožují vojákův život, nebo jsou jen velkou obtíží vyrovnat se s určitým úkolem.

4.5 Zásady regulace psychických stavů v bojové činnosti

Základem je rozvíjet pozitivní psychické stavy a regulovat negativní. Rozvíjí se psychická pohotovost k plnění bojových úkolů, která je daná odbornou přípravou, spoluprací kolektivu, přesvědčení o spravedlnosti války a o důvěru ve vlastní síly. Velkou a velice významnou roli v bojové činnosti hraje stav soustředěnosti, bojového nadšení, vlastenectví, rozhodnosti a odhodlání splnit úkol do posledního detailu. Tyto stavy je nutnost podporovat od prvních okamžiků bojového konfliktu. Vojákům je dáváno na vědomí, že vítězství lze dosáhnout jedině tehdy, když se aktivně budou podílet na bojové činnosti, a že pasivita vede jednoznačně k porážce. Díky vlivu vypjatých a neobvyklých podmínek při bojové činnosti u vojáků dochází ke vzniku mnoha negativních psychických stavů, které přispívají ke vzniku psychoneuróz. Negativní stavy vyvolává únava nebo stavy těmto podobné, jako vyčerpání. Situace ohrožení způsobují panické reakce a emoční šoky. Negativní stavy vychází z psychogenních reakcí. To jsou změny v chování, které se dají charakterizovat jako abnormální odpovědi osobnosti. Psychogenní reakce ovlivňuje predispozice osobnosti, aktuální fyzický stav, aktuální psychický stav. K tomu, aby byly tyto reakce regulovány nebo eliminovány, musí se postiženým poskytnout pomoc navázáním citového kontaktu a zvýšit tím jejich sebevědomí a sebedůvěru (Dziaková, 2009).

V bojové činnosti je hlavní zásada, regulovat negativní psychické stavy. Naopak se klade důraz na regulaci stavů únavy a jejich eliminaci. Kdyby nebyly tyto stavy regulovány, docházelo by k ohrožení života nejen vojáka jako jedince, ale celé vojenské jednotky v bojové činnosti.

4.6 Kontrola bojového stresu

Bojový stres je stres vyvolaný určitým stresorem u vojáků, kteří se v danou chvíli nacházejí na místě bojové činnosti. Kontrola stresu hraje v boji velmi významnou roli, protože mnohdy rozhoduje mezi vítězstvím a porážkou (Timko, 1986).

„Zodpovědnost za kontrolu bojového stresu mají v rukou všichni velitelé na všech stupních velení za nezbytné pomoci podřízených vojáků. Svou nezastupitelnou roli zde hraje tzv. řetězec podpory – vojenští psychologové, kaplani, zdravotnický personál vojenských nemocnic a zařízení mimo resort Armády ČR.“ (Dziaková, 2009, s. 226)

Stresory a vojenské situace vznikají záměrným jednáním nepřítele, podporovaným zabíjením, demoralizováním vojáků, zraňováním. Kontrolu bojového stresu můžeme rozdělit na pozitivní a nesprávné bojové chování v stresových situacích. Pozitivní chování v bojových stresových situacích zahrnuje snášenlivost, zvýšenou ostražitost a toleranci. Charakteristické pro pozitivní chování ve stresu je vojenský výcvik, dobré vedení na všech stupních velení a promyšlenou personální politikou. Do nesprávného bojového chování lze zařadit jevy od sebemenšího porušení řádů, nařízení a předpisů, až po závažné násilné činy nebo porušení ženevského humanitního práva. Pro kontrolu bojového stresu byl vytvořen program kontroly bojového stresu Combat Stress Control – CSC program. Tento program zajišťuje komplexní pokrytí armády psychologickou prevencí a péčí (Dziaková, 2009).

Kontrolovat a zvládat bojový stres je složitý proces, jelikož na vojáka působí mnoho záměrně vytvořených faktorů, které jej mají oslabit. Voják je vycvičen na to, aby těmto stresujícím faktorům odolával.

4.7 Krizová a posttraumatická intervence

Psychická traumata se nejčastěji vyskytují u člověka v souvislosti s prožitím dopravní nehody, požárem, znásilněním, sexuálním zneužitím, přepadením, únosem nebo jinou činností podobného typu. Traumata se vyskytují nejen u přímých účastníků těchto neštěstí, ale i náhodných svědků nebo přihlížejících. Rizikovou skupinou jsou zejména lidé, kteří cestují do nebezpečných oblastí nebo vojáci mezinárodních vojenských jednotek. Mezi nejvíce ohrožené profese lze tedy zařadit hasiče, policisty, záchranáře, řidiče a v neposlední řadě vojáky (Friedel, 2006).

Vojáci spadají do rizikové skupiny, která je přímo ohrožena, protože jejich povolání je spojeno s traumatizujícími zážitky. Například při seskocích padákem, nebo být svědkem toho, jak je Váš kolega smrtelně zraněn.

4.7.1 Posttraumatická stresová porucha

V posledních desetiletích je velmi často spojována s přírodními katastrofami a také válečnými událostmi. Postižený člověk se v myšlenkách opakovaně vrací k traumatizujícímu zážitku. Člověk postižený touto poruchou je podrážděný a má strach. Traumatizující událost probíhá podle Dziakové (2009) v několika fázích:

1. Fáze šoku.
2. Fáze výkřiku.
3. Fáze hledání smyslu.
4. Fáze popření a znovuprožívání.
5. Fáze posttraumatická.

Posttraumatická fáze trvá v časovém rozmezí od jednoho do tří měsíců od prožití události. V tomto období se rozhoduje, zda se člověk s negativním ztotožní nebo nikoliv. Cílem krizové intervence je stagnovat snižování psychické výkonnosti a stabilizovat osobnost (Kadlčík, 2004).

4.7.2 Bojové neuropsychiatrické třídění

Bojové neuropsychiatrické třídění, jinými slovy rozčlenění případů bojové únavy, neuropsychiatrických poruch a případů se zneužíváním alkoholových i nealkoholových drog. Rozčlenění vede k systematicky rychlejší léčbě a maximálnímu návratu vojáků do služby. U bojového neuropsychiatrického třídění se třídí případy do kategorií založených na místě léčení (Dziaková, 2009):

1. Duty – v této kategorii se vrací ke své původní jednotce do plné nebo lehčí služby.
2. Rest – u případů spadajících do této kategorie, se nemohou bezprostředně připojit ke své původní jednotce, protože tyto případy potřebují krátký odpočinek.
3. Hold – zde je vyžadováno důkladné lékařské pozorování, vyšetření a hodnocení.
4. Refer – podobné jako u předchozí kategorie s tím rozdílem, že případy jsou natolik závažné, že je obtížné stanovit stupeň lékařské péče.

„Kategorie se může automaticky měnit během času a s pohybem případů mezi jednotlivými specializovanými stupni lékařské péče.“ (Dziaková, 2009, s. 313-314)

4.7.3 Deprese, sebevraždy a sdělování tragických událostí

Deprese v poslední době představuje významný společenský problém. Podle Světové zdravotnické organizace je deprese označena jako nejčastější příčina invalidity. Depresivní nálada má úzký vztah ke zneužívání návykových látek, kouření cigaret. Vojáci se velmi často cítí smutní, sklíčením, bez zájmu a trápí je vyčerpanost. Ti, kteří dlouhodobě pociťují depresivní náladu, jsou neprodleně odesláni na odborné psychologické nebo psychiatrické vyšetření. Sebevraždy jsou v úzkém vztahu propojeny s depresí. Ta je daná situačními či hormonálními změnami. Zajímavostí je, že lidé s biologickým stavem deprese mají sebevražedné krize ráno a lidé v těžké životní situaci večer. K sebevraždě vede například pocit beznaděje, ztráty vlastní hodnoty a pocitu marnosti. Typický profil rizikového vojáka, je věk do 25 let nebo nad 50 let, v anamnéze sebevražda příbuzného, zneužívání návykových látek a finanční nebo právní problémy. Sdělování vážných, tragických informací je velmi těžkou zkouškou pro rodinné příslušníky vojáků i zaměstnance AČR. Při sdělování takovýchto informací je přítomen vojenský psycholog. Týká se to zejména sdělení o úmrtí, vážném zranění, onemocnění či pohřšování (Dziaková, 2009).

Každá profese je spojena s nejrůznějšími činiteli, kteří vyvolávají určité psychické stavy. Hodně podobné je to například u zásahových jednotek Policie ČR. U těchto jednotek ovšem nedochází k prakticky nepřetržitému působení činitelů způsobujících psychické stavy. Proto je důležité vědět, jak se preventivně naučit chovat a myslet, aby se psychotraumatům umělo předcházet. Psychika vojáka je vlastně velké klubko nervů. Pokud jej jedinec nedokáže zvládat, ohrozí na životě nejen sebe, ale i své kolegy. Daleko nejčastěji se vojenští psychologové setkávají v praxi s posttraumatickou stresovou poruchou, depresemi nebo třeba sebevražednými sklony vojáků. To je důkaz, že psychická zátěž působí nejen v zaměstnání, ale provází jedince také v období jejich volného času s rodinou nebo přáteli. Zvláštní pozornost jsem věnoval sdělování tragických událostí pozůstalým rodinám usmrcených vojáků v boji. Co může být horší, než když vám u dveří zazvoní vojenský posel se zprávou, že váš manžel, manželka, syn nebo dcera zahynuli při vojenské operaci. Vojenské bojové operace probíhají zejména na zahraničních misích, kde je jedinec vystaven nejen mnohem většímu nebezpečí, ale také na něj působí nejrůznější psychické zátěže. Proto je poslední kapitola věnována psychologii zahraničních misí a věcmi s touto tematikou spojených.

5 PSYCHOLOGIE ZAHRANIČNÍCH MISÍ

Psychologie zahraničních misí je od začátku spojena s činností vojskového psychologa, který se zaměřuje na období vojenské přípravy konkrétní vojenské jednotky před výjezdem do mise a na měsíc před ukončením pobytu jednotky na misi. Před odjezdem je potřebná adaptace vojáků na osobnost psychologa. To je důležité z hlediska vzniku vzájemné důvěry, profesionality, respektování a zhodnocení určitých specifík konkrétní vojenské jednotky nebo vojáka. Zahraniční mise jsou realizovány pod záštitou NATO a OSN, které organizují pobyty na misi a vykonávání mise ve spolupráci s Armádou České republiky. České vojenské jednotky se na zahraničních misích účastní například řešení válečných konfliktů, humanitární pomoci, boje s ozbrojeným terorismem a operací k prosazování míru (Dziaková, 2009).

5.1 Motivační faktory opětovného výjezdu do mírové mise

Výjezd na misi je výdělečná pracovní činnost, proto je potřeba vojáky určitým způsobem motivovat, aby se těchto misí opakovaně účastnili. Pro umocnění opakované účasti na misi jsou vojáci motivováni maskovanou finanční motivací, která je vidinou pro zabezpečený život. Mnozí vojáci výjezdem na misi oddalují osobní a rodinné problémy. Je ovšem velká většina těch, kteří berou misi jako adrenalin, a pro některé je účast na misi něco jako naplnění smyslu jejich života a vyšších cílů (Carter, 2002).

5.2 Charakteristické rysy jednotlivých fází mise

Vojenské mise jak uvádí Dziaková (2009) probíhají určitými fázemi, které ovlivňují osobnost vojáka:

Fáze adaptace (1. až 6. týden) – v prvních šesti týdnech poznává nové místo, lidi, práci a celou organizaci jednotky. Hned na začátku si voják musí zvyknout na to, že ani chvíli není sám, že všechno dělá společně se svými kolegy. Život vojáka se rapidně mění, nevodí děti do školky, láska, sex vidí akorát ve filmové tvorbě. Na některé vojáky v prvních dnech negativně působí všudypřítomné žebrovníčky dětí. Aby nedocházelo k maladjustaci a maladaptaci ve prostředí mise, realizují se relaxační možnosti. Ve volném čase mohou vojáci dle potřeby vykonávat kolektivní sporty, číst knihy, zhlédnout videokazety nebo DVD.

Fáze normalizace (6. až 12. týden) – fáze sociálně psychologická, která je charakteristická vysokým pracovním nasazením, minimální chybovostí v pracovních výkonech a minimální konfliktností v oblasti mezilidských vztahů ve vojenských jednotkách. Velmi negativním dojmem často působí probíhající rozvodová řízení, nebo vážné manželské konflikty. Mise sama o sobě není příčinou, ale pomyslnou poslední kapkou.

Fáze stereotypie (4. až 5. měsíc) – v období mezi čtvrtým a pátým měsícem se dostavuje stereotypie a ponorková nemoc, jak v pozitivní, tak i negativní podobě. V pozitivní podobě si voják naprosto zvykne na prostředí mise, na organizační režim, až nabývá pocitu, že jiný život mimo základnu není. Negativní podoba se začíná projevovat tak, že voják je znechucen stejným režimem, stejným počtem kroků do jídelny, stejným jídlem. Ať se člověk brání nebo nebrání, vzniku ponorkové nemoci se nevyhne. Život je pak řízen jízlivými poznámkami, mobbingem a nesnášenlivostí. K eliminování agrese, narážek je určeno neformální sezení, kterého se účastní celá vojenská jednotka za účelem vyřikání si všeho, co je nejasné. Složitá je i situace soužití a spolupráce žen a mužů v armádě. Ženy jsou limitované svou menší výkonností, a tak nejsou obsazovány na práce, které jejich výkonnostním schopnostem neodpovídají. Zákonitě vznikají nejrůznější sociálně psychologické problémy, z důvodu mužské převahy nad počtem žen. Po uplynutí poloviny mise se objevují problémy na domácí frontě. V oblasti mezilidských osobních vztahů dochází často k žárlivému chování. Voják si pokládá řadu otázek, jednou z nich je, zda je mu žena nebo muž doma v České republice věrná.

Fáze závěrečná (6. měsíc) – poslední měsíc bývá spojen s pocitem, že voják dělá svou práci tak perfektně, že lépe svou práci ani vykonávat ani nejde. Vojáci počítají hodiny a dny do odletu zpět do České republiky, proto je atmosféra pozitivně laděna a do jisté míry rozvolněna. Tím vzrůstá riziko vysoké chybovosti, které může vést až ke zbytečnému ukončení mladých životů.

5.3 Sociálně psychologické aspekty návratu vojáka z mise

„U každého vojáka přechod do civilního života neprobíhá stejně, ale adaptace na civilní poměry života čeká všechny bez rozdílu.“ (Dziaková, 2009, s. 376).

Podle Cartera (2002), po návratu do rodiny a k partnerovi se vojáci velmi často cítí zmatení, dezorientovaní až úzkostní. Jsou totiž zklamáni tím, že očekávají velkou změnu k lepšímu

ve vztahu k partnerce, dětem. Díky tomuto zklamání se cítí nenaplnění pocitem štěstí. Voják má pocit, že všichni kolem něj jsou jiní od nejbližší rodiny až po přátele a známé. Cítí se jako cizinci. Hlavou se jim honí myšlenky o věrnosti své partnerky a o tom, jak co nejlépe nahradit ztracený čas po dobu jeho nepřítomnosti. Po návratu vojáka domů je třeba připravit se na to, že bude myslet a chovat se jako by byl stále na misi. Bude mluvit o svých zkušenostech, snažit se intenzivně prožívat čas se svými dětmi a svou manželkou, intimita bude zprvu prožívána trapně a s napětím. Komunikace mezi partnery nebo manželi probíhá ze začátku s menšími obtížemi, z důvodu dlouhého odloučení. Pokud shledává voják pochybnosti o partnerčině věrnosti, měl by promluvit s vojenským psychologem. V oblasti intimní komunikace a sexuálních vztazích vidí voják svou partnerku jako cizinku, má pocity úzkosti z intimity sexuálního vztahu. Reakce dětí na návrat rodiče je o něco složitější. Dítě bylo delší dobu navyklé žít bez jednoho z rodičů, proto se chová odtažitě, křičí, je plaché nebo se zlobí. Aby bylo toto eliminováno, voják by se měl dítěti snažit co nejvíce věnovat. Vzít ho do náruče, malé děti ukládat ke spánku, umět dítěti naslouchat.

Návrat z mise zasáhne nejen vojáka, ale vlastně všechny jeho blízké. Mezi manželi je znám pocit odcizení, který často trvá delší dobu, než se vrátí do normálu, jako tomu bylo před výjezdem na misi. Je to velká zkouška, při které může dojít k rozchodu páru nebo rozvodu manželství. Dle mého názoru je výjezd na misi snesitelnější pro svobodné a nezadané vojáky. Netíží je myšlenky, zda je partner či manželka, manžel doma věrný, zda si nenašli někoho jiného.

5.4 Etapy psychologické přípravy a psychosociální podpory

Psychologická příprava a psychosociální pomoc pomáhá v rozsahu všem účastníkům mise bez rozdílu specializace, skupinám nebo jednotlivcům a na požádání jedince či jeho okolí. Psychologickou přípravu lze rozdělit do několika etap. Na etapy před nasazením, během mise a etapu psychosociální podpory po jejím ukončení. První dvě spadají na starost vojenskému psychologovi ve spolupráci s Psychologickou službou AČR. Podstatou psychologické přípravy je dlouhodobé působení v mírových posádkách s bojovou přípravou. Nacvičují se zátěžové situace, jakými jsou imitace boje a bojové střelby včetně odborné instruktáže. S tímto je spojena konkretizace cílů. Primárním cílem je úspěšné dokončení celé mise. Sekundárním je celkové působení na život vojáka a jeho rodiny. K těmto cílům

můžeme uvést následné cíle. Mezi následné lze zahrnout zajištění možností znovunasazení vojáka (Dziaková, 2009).

5.5 Problematika vojenských manželství a rodin vojáků

„Čím více vojáci vyjíždějí do misí, čím více času tráví mimo rodinné hnízdo, tím více hrozí riziko narušení bazálních partnerských, manželských a rodičovských vztahů.“ (Dziaková, 2009, s. 392 – 393).

Jak uvádí Čechová (2007), výjezd na misi je jeden z nejbolestivějších problémů v oblasti partnerských, manželských a rodinných vztahů. Po odjezdu vojáci opouštějí partnerky, milenky, manželky, děti. Zanechávají za sebou starosti, ve formě účtů, péči o domácnost, o automobil. Proto se nelze divit tomu, že životní partnerky se cítí zrazené a opuštěné. Stávají se i případy, kdy se voják vrátil z mise a našel doma prázdný dům nebo byt. Dochází k tomu tak, že pohár trpělivosti přetekl, nebo že se o partnerku postaral nejlepší kamarád, který zůstal na rozdíl od vojáka doma. Život vojáka je spojen s kočovným stylem života. Voják se musí na rozkaz přestěhovat, protože je převelen k jinde sídlící vojenské posádce. Toto zatíží celou vojákovu rodinu. Poslední dobou je znám i trend tzv. víkendového fungování rodiny či partnerského vztahu. Voják tráví týden v práci a po práci na ubytovně. Za vzdálenou rodinou jezdí akorát na víkendy.

Z vlastní zkušenosti mohu říct příklad své sestry, která chodila s vojákem. Setkávali se jen o víkendech, jindy to nebylo možné. Zákonitě takový vztah dlouho nevydržel. Oba se cítili přes týden osamocení. Každý z nich měl po čase jiné představy o budoucnosti, zájmech, vázla komunikace, rozvíjely se hádky o každou maličkost, žárlivost. Až to dospělo ke konci. Být vojákem není lehké povolání, jak si mnozí myslí.

5.6 Motivace a postoje vojáka k práci v misi

Motivace je po reformě jedna z nejúčinnějších faktorů, aby byla Armáda České republiky mladá, mobilní a byla schopna plnit závazky vůči NATO. Od roku 2003 se značně změnila motivace pro nastupující generace vojáků. A to například příspěvkem na bydlení. Svým způsobem je to pochopitelné, protože vojáci se musí účastnit cvičení a povinně se účastnit misí. Najdou se ovšem i tací, které nezajímá ani tak finanční ohodnocení za účast v misi, ale berou to jako své poslání. Na druhou stranu nemá zvýšení platu v misi dlouhodobý účinek.

Finanční obnos vydělaný absolvováním mise často slouží k doplacení hypotéky nebo koupi automobilu. Aby byla pro vojáky práce dostatečně motivační, měla by jim být přidělována zajímavá a vzrušující činnost (Dziaková, 2009).

5.7 Vojenská jednotka v misi

Vojenská jednotka zabírá jedno z nejdůležitějších míst mezi faktory, které se podílí na spokojenosti vojáků v misi. Nespokojenost vojáka s jednotkou, ke které je přidělen, v konečném důsledku negativně ovlivňuje jednotku jako celek. V některých případech lze hovořit o tom, že pobyt v jednotce může vést až k charakterovým změnám osobnosti. Pobyt v jednotce přináší pozitiva, ale také negativa. K pozitivům lze přiřadit posilování odborných schopností a dovedností. Naopak negativní jsou vztahové problémy, které mohou vést k deviacím, agresivitě, výbušnosti (Carter, 2002).

Každý z nás, kdo odvádí poctivě svou práci, za ni čeká ohodnocení. Jinak tomu není vojáků na zahraničních misích. Nacházejí se na nepřátelském území cizího státu, bez rodiny, bez přátel. I když mají volný čas, stále vnímají, že jsou denně 24 hodin v práci a po dobu půl roku nejméně. Z tohoto důvodu, dostávají motivující finanční ohodnocení. To je velmi atraktivní a motivační stimul pro další účast vojáka v zahraničních misích. Mise probíhá několika fázemi. Jednou z nich je příprava a druhou odjezd na misi. Druhou fází hodnotím jako nejvíce citlivou, protože se voják loučí se svou rodinou na delší dobu a opouští ji s vědomím, že v případě nouze nebude schopen pomoci. V průběhu mise voják může po čase každodenních rutin pociťovat stereotyp. To vede k negativním projevům chování. Další velmi citlivou oblastí je návrat z mise. Voják se vrací s obavami, zda si manželka nebo přítelkyně za dobu jeho nepřítomnosti nenašla někoho jiného. Mise je velkou zkouškou jak pro vojáka, tak pro jeho blízké a prověří dokonale pevnost mezilidských vztahů.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

6 ÚVOD K PRAKTICKÉ ČÁSTI

Vojenská služba v rámci Armády České republiky je velmi lukrativním zaměstnáním. Mnoho lidí vojáky odsuzuje. Vidí pouze to, co toto zaměstnání vojákům samotným přináší, ale už nevidí, co jím naopak bere. Osobnost vojáka je v průběhu výkonu jeho povolání (účast na zahraničních misích) vystavena značné psychické a fyzické zátěži. Velký problém shledávám v oblasti osobních a rodinných vztahů vojáků z povolání, kteří vyjíždí do mise. Málo koho z nás asi hned napadne, že tato skutečnost změní nejen osobnost vojáka, ale může mít destruktivní vliv na jeho soukromý život.

6.1 Cíl výzkumu

Výzkum jsem zaměřil na vojáky z povolání, kteří se zúčastnili zahraniční mise. Konkrétně jsem se zabýval otázkou, jak jsou vojáci motivováni k výjezdu na misi a především, jak je ovlivněn jejich osobní život.

Cílem výzkumu je zjistit, co nejvíce motivuje vojáka k účasti na zahraničních misích, a do jaké míry účast na nich ovlivňuje soukromý život vojáka z povolání.

6.2 Výzkumné otázky

Na začátku výzkumu jsem si položil otázky, které mě nejvíce zajímají, abych si na ně mohl po skončení výzkumu a dílčím vyhodnocení dotazníkového šetření odpovědět.

- 1. Jsou peníze nejčastěji uváděným motivačním faktorem, pro výjezd vojáka na misi?**
- 2. Je z pohledu vojáka více stresující situace odjezdu na misi nebo návratu domů?**
- 3. Má účast vojáka na misi vliv na jeho rodinný a partnerský vztah?**

6.3 Proměnné

Ve svém výzkumu jsem se definoval postoje a vojáky na zahraniční misi.

6.4 Výzkumný vzorek

Základním souborem byli vojáci z povolání. Výběrový vzorek představují vojáci, kteří se zúčastnili půlroční zahraniční mise v afghánském Logaru. Výzkumný vzorek se skládal z 50 respondentů.

6.5 Metoda výzkumu

Pro svou bakalářskou práci jsem zvolil kvantitativní výzkum. Domnívám se totiž, že kvantitativní posuzování je v tomto případě efektivnější a zaručuje větší objektivitu zkoumané problematiky.

Z důvodu toho, že jsem si zvolil kvantitativní druh výzkumu, jako výzkumnou metodu jsem vybral dotazník. V dotazníku jsou jednotlivé položky uvedeny ve formě otevřených i uzavřených otázek s nabídkou škály možných odpovědí. K některým otázkám se respondenti měli možnost vyjádřit kladně nebo záporně. Položky č. 5, 6, 9, 11, 12 a 14 dotazníku jsem po drobných úpravách převzal z výzkumu Univerzity obrany Brno „Zahraniční mise a partnerské soužití“. U sběru dotazníků jsem byl osobně přítomen.

6.6 Organizace výzkumu

Výzkum proběhl v měsíci duben 2010 v průběhu jednoho týdne. Místem výzkumu byl 42. mechanizovaný prapor – součást 4. brigády rychlého nasazení v Táboře. Výzkum se uskutečnil v rámci přednášky vojenské psycholožky v kinosále kasáren Prokopa Holého v Táboře.

Dotazníky byly rozdány pouze v tištěné formě.

6.7 Způsob zpracování dat

Zpracování dat proběhlo v těchto fázích:

1. Sběr dotazníků.
2. Sčítání jednotlivých odpovědí.
3. Zobrazení získaných dat za pomoci tabulek a grafů.
4. Shrnutí výsledků šetření a zodpovězení výzkumných otázek.
5. Závěry a doporučení.

7 VYHODNOCENÍ VÝSLEDKŮ VÝZKUMU

Ve vyhodnocení výzkumu jsem se zaměřil na ty položky a výsledky dotazníkového šetření, které mají z hlediska zodpovězení výzkumných otázek a cíle výzkumu určitou vypovídající hodnotu.

7.1 Faktografická data

V této části přináším základní údaje o výsledcích šetření, zpracované do přehledových tabulek a grafů. Pro výpočet a konstrukci byl využit Microsoft Excel 2007. V tabulce jsou uvedeny absolutní četnosti odpovědí respondentů na danou položku (N) v dotazníku. U většiny položek bylo provedeno také procentní vyjádření podílů (relativní četnost) všech odpovědí (%). U položek č. 6, 12, 13 a 14 byl proveden výpočet aritmetického průměru všech získaných hodnot pomocí Microsoft Excel 2007. Následuje slovní dílčí vyhodnocení těchto výsledků, přitom **číslo tabulky odpovídá číslu položky v dotazníku.**

Tab. 1. Pohlaví respondentů.

Pohlaví	muž	žena
N	39	11
%	78	22

Z tabulky vyplývá, že dotazníkového šetření se zúčastnilo 78 % mužů a 22 % žen.

Tab. 2. Věkové složení respondentů.

Věk	20 -25	26 - 30	31 - x
N	10	18	22
%	20	36	44

Tabulka nám ukazuje, že dotazníkového šetření se zúčastnilo 20% respondentů ve věku 20 – 25 let, 36 % ve věku 26 – 30 let a 44 % ve věku 31 let a více.

Tab. 3. Rodinný stav.

Rodinný stav	svobodný/á	ženatý/vdaná	rozvedený/á
N	26	14	10
%	52	28	20

Z tabulky č. 3 vyplývá, že zahraniční mise se zúčastnilo 52 % respondentů svobodných, 28 % ženatých a 20 % rozvedených.

Tab. 4. Počty dětí.

Počty dětí	žádné	jedno	dvě a více
N	28	14	8
%	56	28	16

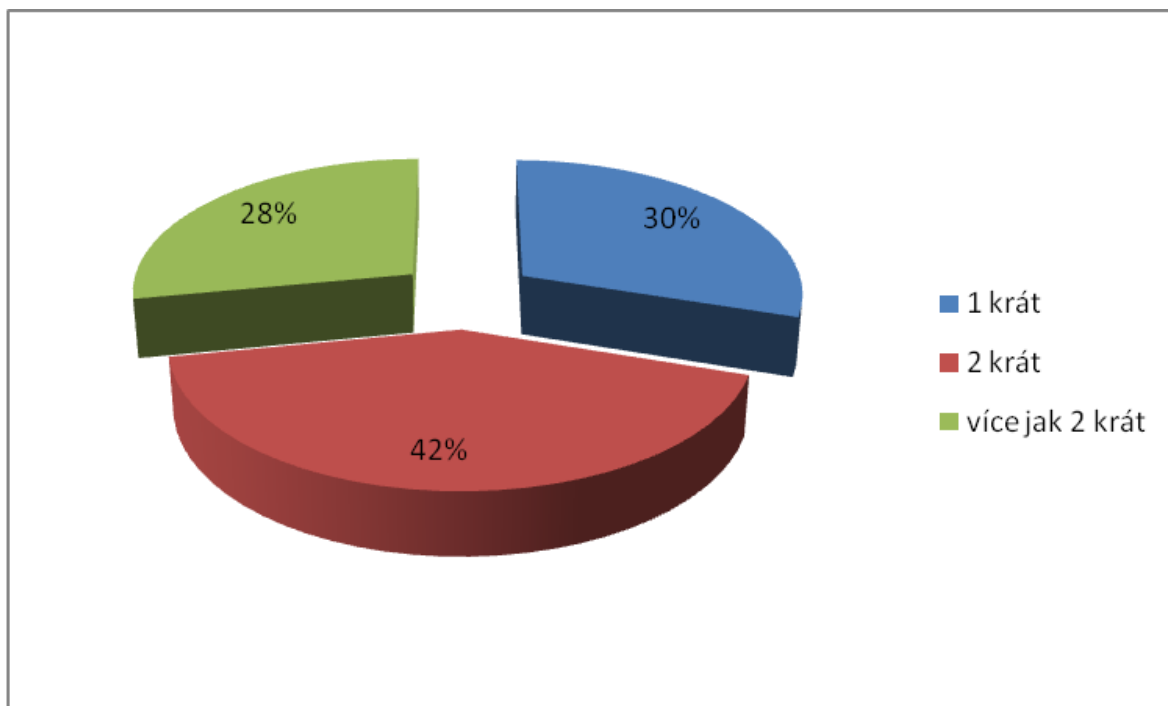
Tato tabulka zobrazuje, že 56 % respondentů je bezdětných, 28 % má jedno dítě a 16 % má dvě nebo více dětí.

Tab. 5. Účast na vojenských misích.

Počty misí	1 krát	2 krát	více jak 2 krát
N	15	21	14
%	30	42	28

Jak vyplývá z následující tabulky, skoro jedna třetina respondentů uvedla, že se zúčastnili doposud jedné misi (30 %). Nejčastěji uvedli respondenti, že se zúčastnili dvou misí (42 %) a více než jedna čtvrtina respondentů (28 %) se zúčastnila více jak dvou misí. Tyto skutečnosti dokresluje následující graf.

Graf 1. Účast na vojenských misích.

Tab. 6. Motivace k účasti na vojenské misi.

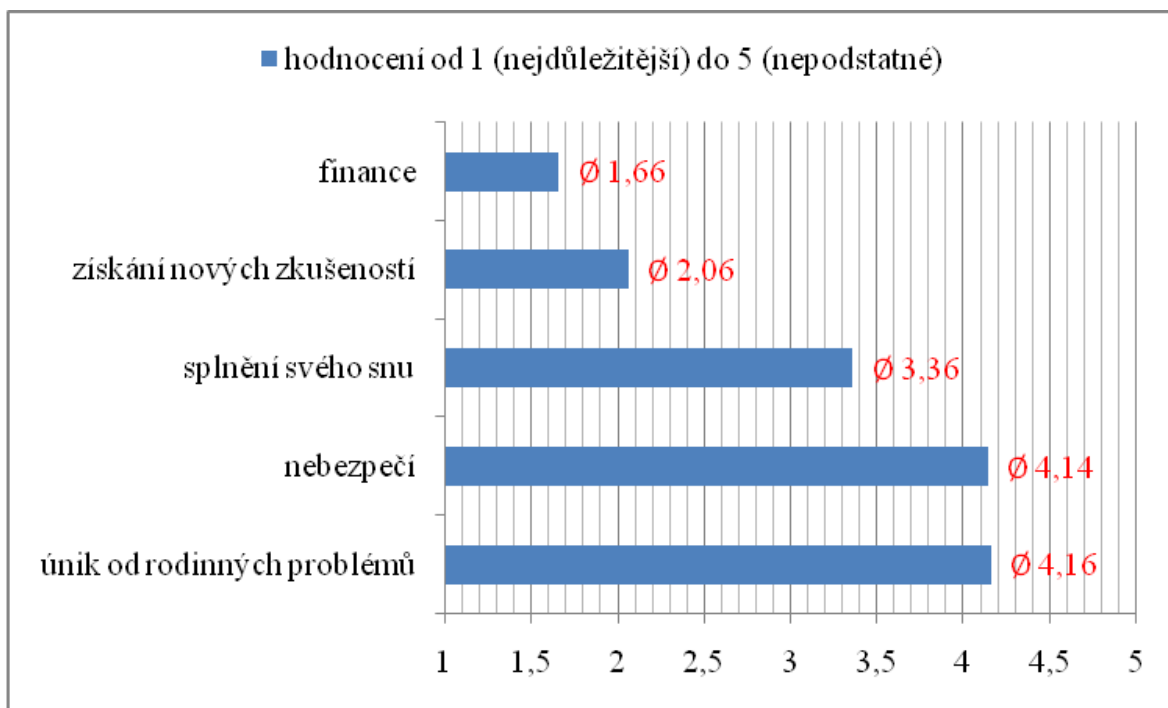
Od 1 (nejdůležitější) do 5 (nepodstatné)	1	2	3	4	5	
	N	N	N	N	N	Ø
finance	25	17	8	0	0	1,66
získání nových zkušeností	17	19	8	6	0	2,06
nebezpečí	0	2	8	21	19	4,14
splnění svého snu	6	5	15	13	11	3,36
únik od rodinných problémů	0	6	7	10	27	4,16

Položka č. 6 dotazníku zjišťovala důvody účasti na misi. V dotazníku byly tyto důvody měřeny 5 nabídnutými výroky, přičemž každý z respondentů vyjadřoval míru souhlasu s těmito výroky (číslo 1 znamenalo nejdůležitější, číslo 5 nepodstatné). Následně byly pomocí nástroje Microsoft Excel 2007 stanoveny průměry získaných hodnocení ke každému výroku zvlášť a na základě zjištěné důležitosti určeno pořadí důvodů k účasti na misi.

Jak vyplývá z následujícího grafu, nejčastěji respondenti uvedli, že účast v poslední misi vnímali jako možnost získat peníze – **finance** (1,66), na druhém místě **získávání nových**

zkušeností (2,06), jako třetí nejvíce motivovalo **splnění svého snu** (3,36), čtvrtým motivačním faktorem je **nebezpečí** (4,14) a jako nejméně motivující respondenti uvedli **únik od rodinných problémů** (4,16).

Graf 2. Seřazení jednotlivých motivací podle dosažených průměrů hodnocení všemi respondenty.

Tab. 7. Projevená lítost nad rozhodnutím jet na vojenskou misi (v průběhu mise).

Projevená lítost	ANO	NE
N	9	41
%	18	82

Tabulka č. 7 zobrazuje, že většina respondentů (82 %) nelitovala rozhodnutí zúčastnit se vojenské mise, pouze 18 % z nich je opačného názoru.

Tab. 8. Kontakt s blízkými osobami v průběhu mise.

Kontakty	ANO	NE
N	40	10
%	80	20

Tabulka ukazuje, že převážná část respondentů (80 %) byla po dobu vojenské mise v kontaktu se svými blízkými, jen jedna pětina z nich (20 %) rodinný kontakt neměla.

Tab. 9. Rozvod nebo rozchod s partnerem/partnerkou v souvislosti s účastí na misi.

Rozvod	ANO	NE
N	11	39
%	22	78

Jak vyplývá z analýzy výsledků, přibližně jedna pětina respondentů (22 %) uvedla, že se v souvislosti s účastí na misi jejich manželský (partnerský) vztah rozpadl. Většina (78 %) rozvod či rozchod v důsledku účasti na misi popírá.

Tab. 10. Vyhledání odborné psychologické pomoci, při řešení vážného osobního problému, po návratu z poslední mise.

Pomoc psychologa	ANO	NE
N	10	40
%	20	80

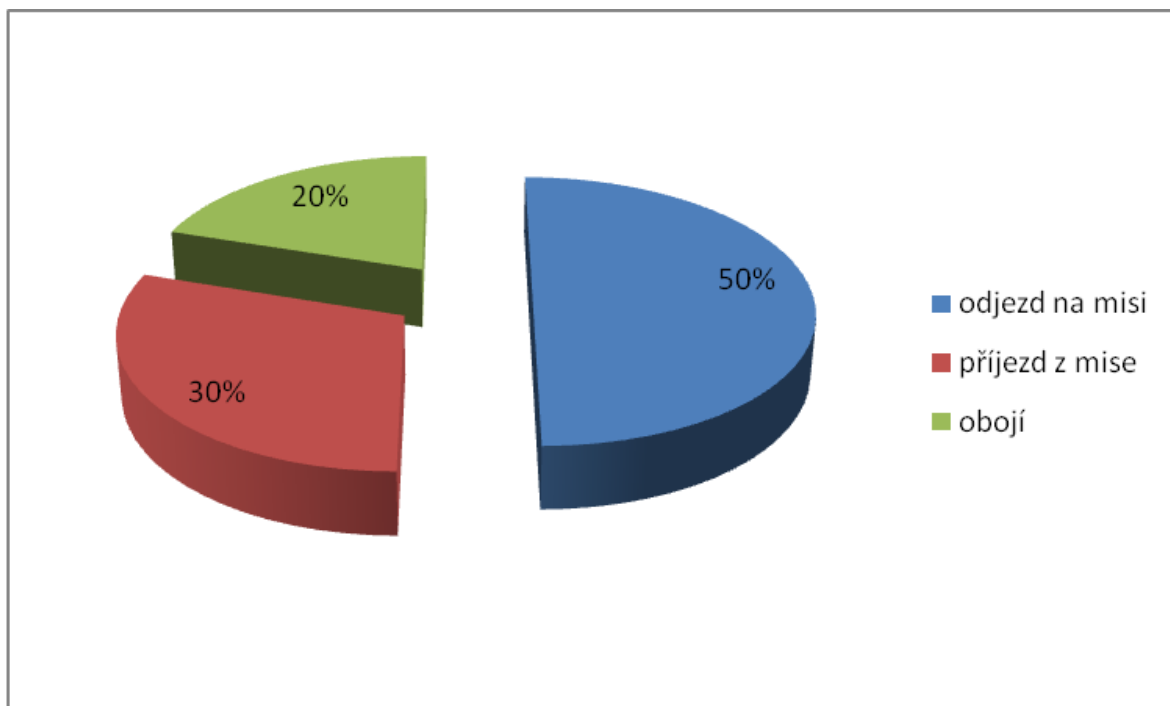
Z tabulky č. 10 vyplývá, že přesná pětina (20 %) respondentů se po návratu z poslední mise obrátila na psychologa, s žádostí o pomoc při řešení vážného osobního problému. 80 % z nich tuto odbornou pomoc nepotřebovalo.

Tab. 11. Nejvíce zatěžující situace pro vojáka na vojenské misi.

Zatěžující situace	odjezd na misi	příjezd z mise	obojí
N	25	15	10
%	50	30	20

Jak vyplývá z analýzy výsledků, celá polovina respondentů považuje za nejvíce zatěžující situaci odjezd na vojenskou misi. Téměř třetina (30 %) dotázaných uvádí v této souvislosti příjezd z mise a plná pětina pak hodnotí obě situace za stejně zatěžující. Podrobněji jsou výsledky zaznamenány v následujícím grafu.

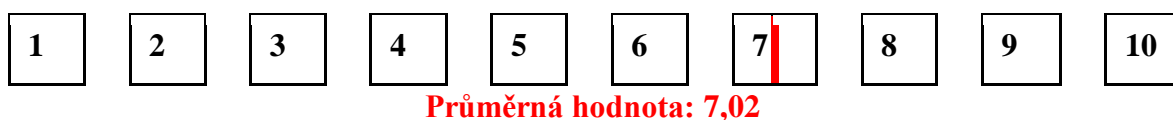
Graf 3. Nejvíce zatěžující situace pro vojáka na vojenské misi.

Tab. 12. Subjektivní zhodnocení rodinné atmosféry v prvním týdnu po návratu z poslední mise.

velmi špatná	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	velmi dobrá
N	5	4	0	4	3	3	0	7	7	17	

Graf 4. Subjektivní zhodnocení rodinné atmosféry v prvním týdnu po návratu z poslední mise.

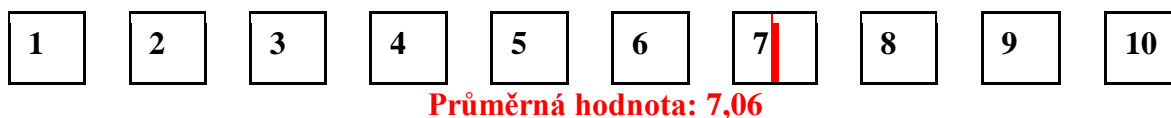

Respondenti měli možnost oznámkovat (přidělit známku na stupnici od 1 - velmi špatný do 10 - velmi dobrý) rodinnou atmosféru po návratu z poslední mise.

Jak vyplývá z analýzy výsledků, průměrně respondenti oznámkovali rodinnou atmosféru po návratu z poslední mise na stupnici 1 až 10 hodnotou 7,02, tj. spíše až velmi dobrý stav.

Tab. 13. Subjektivní zhodnocení partnerského vztahu po návratu z mise.

velmi špatná	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	velmi dobrá
N	4	2	2	5	3	5	1	4	5	19	

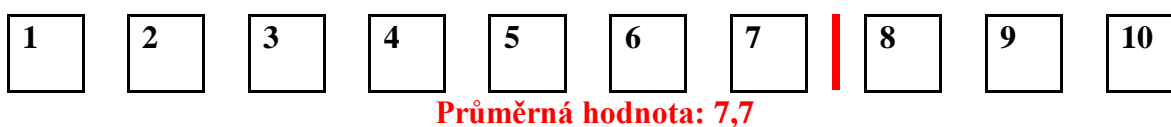
Graf 5. Subjektivní zhodnocení partnerského vztahu po návratu z mise.

Respondenti měli možnost oznámkovat (přidělit známku na stupnici od 1 - velmi špatný do 10 - velmi dobrý) vztah (partnerský, manželský) po návratu z mise.

Jak vyplývá z analýzy výsledků, průměrně respondenti oznámkovali partnerský vztah po návratu z mise na stupnici 1 až 10 hodnotou 7,06, tj. spíše až velmi dobrý vztah.

Tab. 14. Subjektivní zhodnocení partnerského vztahu před odjezdem z mise.

velmi špatná	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	velmi dobrá
N	2	2	2	2	2	2	8	2	9	19	

Graf 6. Subjektivní zhodnocení partnerského vztahu před odjezdem z mise.

Respondenti měli možnost oznámkovat (přidělit známku na stupnici od 1 - velmi špatný do 10 - velmi dobrý) vztah (partnerský, manželský) před odjezdem z mise.

Jak vyplývá z analýzy výsledků, průměrně respondenti oznámkovali partnerský vztah před odjezdem z mise na stupnici 1 až 10 hodnotou 7,7, tj. spíše až velmi dobrý vztah a je to nepatrně lepší hodnocení, než u předchozí položky.

Tab. 15. Vojenská mise, jako zkouška vztahu s blízkými.

	ANO	NE
N	16	34
%	32	68

Z analýzy výsledků vyplývá, že pro nadpoloviční většinu (68 %) respondentů nebyla vojenská mise zkouškou vztahu s blízkými. 32 % dotázaných naopak uvedlo, že mise uvedený vztah prověřila.

Otázka č. 16: Jak se podle vás změnil vztah mezi vámi a vašimi nejbližšími v souvislosti s účastí na vojenské misi?

Je poslední položkou v dotazníku a umožňovala respondentům volně (otevřeně) se k dané otázce vyjádřit. Z uvedených odpovědí respondentů vyplývá, že se jejich vzájemný vztah s nejbližšími v důsledku jejich účasti na vojenské misi nijak podstatně nezměnil, a pokud ano, tak směrem k lepšímu. Nejčastěji uváděné odpovědi: „nijak se nezměnil“, „vůbec se nezměnil“, „některé rodinné problémy se staly po odjezdu malichernými“, „beze změn“, „v podstatných věcech nijak“, „vztah se nijak nezměnil“, „jsme si více blízcí, vzácnější, těšíme se na sebe, více spolu hovoříme“.

7.2 Shrnutí výsledků šetření

Při plánování výzkumu jsem si položil tři výzkumné otázky, na které bych rád získal odpovědi vyhodnocením dat z dotazníku.

Položky v dotazníku č. 1 – 5, které jsou obecnými otázkami, měly za úkol specifikovat zkoumaný vzorek vojáků.

Výzkumného šetření se zúčastnilo 78 % mužů a 22 % žen, což odpovídá poměrovému zastoupení těchto kategorií osob v rámci Armády ČR (položka č. 1). V dalším zjištění, jaká věková kategorie respondentů je nejpočetnější (položka č. 2), jsem došel ke zjištění, že kategorie 20 – 25 let je zastoupena (20 %), 26 – 30 let (36 %) a 31 a více (44 %). Jak je zřejmé z vyhodnocení položky č. 3, výzkumu (i vojenské mise) se zúčastnili nejvíce vojáci svobodní (52 %), ženatí tvořili necelou jednu třetinu (28 %) a rozvedení přesnou pětinu (20 %) zkoumaného vzorku. Většina (52 %) oslovených vojáků je bezdětných (položka č. 4),

jedno dítě má necelá třetina (28 %) a dvě a více necelá pětina (16 %) respondentů. Poslední otázka charakterizující zkoumaný vzorek (položka č. 5) ukazuje, že se výzkumu zúčastnili většinou zkušení vojáci (42 % z nich má za sebou účast ve dvou misích, 28 % vojáků se mise zúčastnilo třikrát a jednu účast uvedlo 30 % z nich).

Vyhodnocení otázky č. 1: Jsou peníze nejčastěji uváděným motivačním faktorem, pro výjezd vojáka na misi?

K vyhodnocení a odpovědi na tuto otázku, byla použita v dotazníku položka č. 6.

Z této položky ve vztahu k otázce č. 1 vyplývají následující fakta:

Výzkum prokázal, že respondenti (vojáci) jsou pro výjezd na misi nejvíce motivováni financemi, tedy platem, který za dobu účasti pobírají. Jako důležitou označují také možnost získávání nových zkušeností. Naopak zavrhuji a označují jako nepodstatný důvod k účasti na misi nebezpečí či únik od rodinných problémů. Z výše uvedeného je zjevné, že vidina tučné finanční odměny nejspíše eliminuje strach vojáků z problémů, které mohou nastat v souvislosti s účastí na misi (zranění, smrt, rozvrat rodinných a partnerských vztahů, atd.).

Vyhodnocení otázky č. 2: Je z pohledu vojáka více stresující situace odjezdu na misi nebo návrat domů?

K vyhodnocení a odpovědi na tuto otázku, byly použity dotazníkové položky č. 7, 11.

Z těchto položek po dotazníkovém šetření byla zjištěna následující fakta:

Provedený výzkum jasně prokázal, že více stresující situací je pro vojáka odjezd na misi. Vyplývá to z analýzy výsledků uvedených v tabulce č. 11, kdy toto stanovisko zastává celá polovina oslovených vojáků. Téměř třetina dotázaných uvádí v této souvislosti příjezd z mise a plná pětina pak hodnotí obě situace jako stejně zatěžující. Většina respondentů (82 %) zároveň uvádí (tabulka č. 7), že nelitovala rozhodnutí zúčastnit se vojenské mise.

Vyhodnocení otázky č. 3: Má účast vojáka na misi vliv na jeho rodinný a partnerský vztah?

K vyhodnocení a odpovědi na tuto otázku, byly použity dotazníkové položky č. 8, 9, 10, 12, 13, 14, 15, 16.

Z těchto položek po dotazníkovém šetření byla zjištěna následující fakta:

Výzkum prokázal, že účast vojáka na misi, má vliv do jisté míry na komunikaci s blízkými. Z tabulky č. 8 vyplývá, že celá jedna pětina respondentů kontakt se svými rodinami neměla. Z uvedených odpovědí respondentů k položkám č. 12 - 14 vyplývá, že se jejich vzájemný vztah s nejbližšími v důsledku jejich účasti na vojenské misi nijak podstatně nezměnil. Dá se dokonce říci, že ve většině případů účast na misi přispívá ke zlepšení rodinných a především partnerských vztahů (položka č. 16). Zároveň však dotazovaní vojáci přiznávají (32 %), že mise uvedený vztah prověřila.

Přibližně jedna pětina respondentů (22 %) uvedla, že se v souvislosti s účastí na misi jejich manželský (partnerský) vztah rozpadl. Pokud byl partnerský vztah po návratu z mise ukončen, nebo došlo k rozpadu manželství, tak prvotním důvodem byl především špatný stav tohoto vztahu již před účastí misi. Mise slouží už jen jako vyvrcholení manželských či partnerských neshod a není tudíž příčinou.

ZÁVĚR

Tématem bakalářské práce byly Dopady psychické a fyzické zátěže při výkonu vojenského povolání. V teoretické části jsem se zabýval faktory, které ovlivňují život vojáka z povolání, Přitom jsem se zaměřil na osobnost vojáka, vznik, vývoj a zvládání psychotraumat. Zvláštní pozornost jsem věnoval vojenským misím, které nejlépe prověří fyzickou i psychickou připravenost vojáka zvládat náročné bojové situace. Práci jsem psal s cílem přiblížit povolání vojáka v rámci Armády ČR, především však poukázat na negativní dopady vojenské služby pro osobu vojáka i celou jeho rodinu.

V praktické části byl výzkum zaměřen na účast vojáka ve vojenských misích s cílem zjistit, do jaké míry účast na nich ovlivňuje soukromý život vojáka z povolání a co motivuje vojáka k účasti na misi. V podkapitole 7.1 jsou uvedeny výsledky dotazníkového šetření zpracované do přehledných tabulek. V následující kapitole 7.2 je celkové shrnutí dílčích výsledku, které sloužily k zodpovězení předem formulovaných výzkumných otázek.

Data z dotazníkového šetření poskytly odpověď na všechny tři výzkumné otázky. Tímto byl splněn také cíl výzkumu.

Výzkum prokázal, že vojáci (veteráni) jsou motivováni pro výjezd na vojenskou misi z velké části financemi. Vojenská mise má jednoznačný vliv na rodinný nebo partnerský život. Výsledky vypovídají o skutečnosti, že ho ovlivňují především po pozitivní stránce (dochází k upevnění vztahu partnerů resp. manželů – posilující rodina), ale najdou se také negativa. Těmito negativy je myšleno omezení kontaktu s blízkými, odcizení partnerů nebo manželských párů (rozpadající se rodina).

Vzhledem k tomu, že dotazníkové šetření představuje kvůli nízkému počtu respondentů pouze malou sondu do šetřené problematiky, pravděpodobně nebude mít obecnou platnost. Navzdory této skutečnosti, mohou být jeho výstupy využity Armádou ČR, jako srovnávací a doplňující prvek dalších výzkumů z této oblasti.

Na závěr bych chtěl upozornit, že oblast psychologie na zahraničních misích je u Armády ČR na vysoké úrovni, a vojáci jsou na psychické a fyzické nástrahy vojenské mise dlouhodobě pečlivě vycvičeni.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] CARTER, R. *Armáda*. 1. vyd. Praha: BB/art, 2002. 445 s. ISBN 80-7257-605-4.
- [2] ČECHOVÁ, I. a kol. *Vojenský profesionál v měnícím se světě 21. století*. 1. vyd. Praha: Ministerstvo obrany ČR, 2007. ISBN 978-80-7278-416-5.
- [3] DZIAKOVÁ, O. *Vojenská psychologie*. 1. vyd. Praha: Triton, 2009. 540 s. ISBN 978-80-7387-156-7.
- [4] FRIEDEL, J. *Jak úspěšně zvládnout tlak a stres v práci*. Praha: Grada, 2006. 112 s. ISBN 80-247-1517-1.
- [5] CHRÁSKA, M. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. 1. vyd. Praha: Grada, 2007. 265 s. ISBN 978-80-247-1369-4.
- [6] KADLČÍK, M. *Osobnost v zátěži*. 1. vyd. Praha: Institut pro místní správu, 2004. 75 s. ISBN 80-239-3039-7.
- [7] MAREK, V. *Souboj vůle*. 1. vyd. Praha: Naše vojsko, 2009. 144 s. ISBN 978-80-206-0996-0.
- [8] ŠVEC, V. *Průvodce metodologií pedagogického výzkumu*. 1. vyd. UTB Zlín, 2007. ISBN 978-80-7318-547-3.
- [9] TIMKO, J. *Voják v psychické zátěži*. 1. vyd. Praha: Naše vojsko, 1986. 256 s. ISBN 28-074-86.
- [10] VODÁČKOVÁ, D. a kol. *Krizová intervence*. 1. vyd. Praha: Portál, 2002. 543 s. ISBN 80-7178-696-9.
- [11] *Areport: čtrnáctideník Ministerstva obrany ČR*. Č. 18 (září 2007). PRAHA: MO ČR – AVIS, 2007. 1x za 14 dnů. ISSN 1211-801X.
- [12] *Areport: čtrnáctideník Ministerstva obrany ČR*. Č. 11 (červen 2009). PRAHA: MO ČR – Prezentační a informační centrum MO, 2009. 1x za 14 dnů. ISSN 1211-801X.
- [13] 42. mechanizovaný prapor Tábor. *Historie zahraničních misí*. [on line]. [cit. 2010-04-10].
Dostupné z WWW: <<http://www.42mpr.army.cz/zahranicni-mise/historie.html>>.

- [14] Ministerstvo obrany ČR. *Armáda České republiky se představuje*. [on line]. [cit. 2010-04-08].
Dostupné z WWW: <<http://www.army.cz/scripts/detail.php?id=5090>>.
- [15] *Průvodce světem povolání: Voják z povolání*. [on line]. [cit. 2010-04-08].
Dostupné z WWW:
<<http://www.occupationsguide.cz/cz/povol/povolani.aspx?Par=870.htm>>.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

- AČR Armáda České republiky.
ČR Česká republika.
EU Evropská unie.
NATO Severo-atlantická aliance.
OSN Organizace spojených národů.

SEZNAM GRAFŮ

Graf č. 1. Účast na vojenských misích.....	38
Graf č. 2. Seřazení jednotlivých motivací podle dosažených průměrů hodnocení všemi respondenty	39
Graf č. 3. Nejvíce zatěžující situace pro vojáka na vojenské misi	41
Graf č. 4. Subjektivní zhodnocení rodinné atmosféry v prvním týdnu po návratu z poslední mise.....	41
Graf č. 5. Subjektivní zhodnocení partnerského vztahu po návratu z mise.....	42
Graf č. 6. Subjektivní zhodnocení partnerského vztahu před odjezdem z mise.....	42

SEZNAM TABULEK

Tab. 1. Pohlaví respondentů.....	36
Tab. 2. Věkové složení respondentů.....	36
Tab. 3. Rodinný stav.....	37
Tab. 4. Počty dětí	37
Tab. 5. Účast na vojenských misích.....	37
Tab. 6. Seřazení jednotlivých motivací podle dosažených průměrů hodnocení všemi respondenty	38
Tab. 7. Projevená lítost nad rozhodnutím jet na vojenskou misi (v průběhu mise).....	39
Tab. 8. Kontakt s blízkými osobami v průběhu mise.....	39
Tab. 9. Rozvod nebo rozchod s partnerem/kou v souvislosti s účastí na poslední misi.....	40
Tab. 10. Vyhledání odborné psychologické pomoci, při řešení vážného osobního problému, po návratu z poslední mise	40
Tab. 11. Nejvíce zatěžující situace pro vojáka na vojenské misi	40
Tab. 12. Subjektivní zhodnocení rodinné atmosféry v prvním týdnu po návratu z poslední mise.	41
Tab. 13. Subjektivní zhodnocení partnerského vztahu po návratu z mise.....	42
Tab. 14. Subjektivní zhodnocení partnerského vztahu před odjezdem z mise.....	42
Tab. 15. Vojenská mise prověřila vztah s blízkými	43

SEZNAM PŘÍLOH

P I Dotazník

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK

DOTAZNÍK

Vyplněním tohoto anonymního dotazníku se podílíte na zkompletování informací, které následně budou zpracovány jako podklad praktické části bakalářské práce. Vámi zvolenou odpověď prosím podtrhněte a odpovězte dle vlastního přesvědčení tam, kde je to možné. Za svědomité vyplnění dotazníku děkuji.

1. Jste

Muž Žena

2. Věk

.....

3. Stav

Svobodný/á Ženatý/á Rozvedený/á

4. Kolik máte dětí?

Žádné Jedno Dvě a více

5. Kolika misí jste se zúčastnil/a?

1xkrát 2xkrát více jak 2xkrát

6. Co Vás pro výjezd na misi motivovalo?

- označte čísla od 1 (nejdůležitější) do 5 (nepodstatné)

finance získání nových zkušeností

nebezpečí

splnění svého snu

únik od rodinných problémů

7. Litoval jste svého rozhodnutí pro výjezd na misi během její účasti?

ANO (Proč?)

NE

.....

.....

.....

8. Byl jste po dobu mise v kontaktu se svými blízkými?

ANO (Jak často?)

NE

9. Rozvedl/a jste se nebo rozešel/a s partnerem/kou

v souvislosti s účastí na poslední misi?

ANO

NE

10. Využil/a jste po návratu z poslední mise odborné psychologické pomoci

při řešení vážného osobního problému?

ANO

NE

11. Která situace byla pro Vás více zatěžkávací?

Odjezd na misi

Příjezd z mise

Obojí

12. Jak by jste zhodnotil/a rodinnou atmosféru v prvním týdnu

po Vašem návratu z poslední mise?

(velmi špatný) 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 (velmi dobrý)

13. Jak by jste zhodnotil/a Váš vztah po návratu z mise?

(velmi špatný) 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 (velmi dobrý)

14. Jak by jste zhodnotil/a vztah před odjezdem z mise?

(velmi špatný) 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 (velmi dobrý)

15. Byla pro Vás mise velkou zkouškou ve vztahu s blízkými?

ANO (Proč?)

NE

.....

.....

.....

16. Jak se podle Vás změnil vztah mezi Vámi a Vašimi nejbližšími?

.....

.....

.....
